

सेप्टीक टँक व मलजल वाहिन्यांची
स्वच्छता संपूर्णपणे यांत्रिकी पद्धतीने
करण्याबाबत मार्गदर्शक सूचना.

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक:-स्वमअ-२०२२/प्र.क्र.१७८/नवि-३४

हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा मार्ग

मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२.

दिनांक- १९ डिसेंबर, २०२२

वाचा:-

- १) हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांच्या नियुक्तीस प्रतिबंध करणे व त्यांचे पुनर्वसन करणे अधिनियम, २०१३.
- २) शासन निर्णय क्र. बैठक-२०२०/प्र.क्र.४/नवि-३४, दि. ३० जानेवारी, २०२०.
- ३) गृह निर्माण तथा नागरी कार्य मंत्रालय, भारत सरकार यांच्याद्वारे निर्गमित स्वच्छ भारत अभियान (नागरी) २.० च्या मार्गदर्शक सूचना.
- ४) मा. सचिव, गृह निर्माण तथा शहरी कार्य मंत्रालय, भारत सरकार यांचे राज्याच्या मा. मुख्य सचिवांना अग्रेषित केलेले अ.शा. पत्रक्र.१५/२२/ २०२०- SBM-I, दि. १७ फेब्रुवारी, २०२२.
- ५) शासन निर्णय, नगर विकास विभाग, क्र: स्वमअ-२०१७/प्र.क्र.७३/नवि-३४, दि.१५/७/२०२२
- ६) राज्य अभियान संचालनालय परिपत्रक क्र. राअस/मैला व्यवस्थापन/१९३९/२०२२, दि. ३० नोव्हेंबर, २०२२

शासन परिपत्रक :

केंद्र शासनाने दिनांक ६ डिसेंबर २०१३ पासून हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांच्या नियुक्तीस प्रतिबंध करणे व त्यांचे पुनर्वसन करणे अधिनियम, २०१३ लागू केला आहे. या अधिनियमानुसार तसेच स्वच्छ भारत अभियान (नागरी) २.० मधील मार्गदर्शक सूचनांनुसार सफाई कामगारांना कोणत्याही प्रकारे मैला हाताळणीस प्रतिबंध करणे व त्यांचे पुनर्वसन करणे अनिवार्य करण्यात आले आहे. त्यानुसार नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील सेप्टीक टँक, मलजल वाहिनी, सार्वजनिक/सामुदायिक शौचालये इ. ची स्वच्छता यांत्रिक उपकरणांद्वारे करावी लागणार आहे. तसेच, याबाबत काम करणाऱ्या सफाई कामगारांना सर्व प्रकारच्या सुरक्षा उपकरणांची उपलब्धता करून देवून कोणत्याही प्रकारे सफाई कर्मचाऱ्यांचा मैला हाताळणीशी संबंध येणार नाही याची सुनिश्चिती करण्याच्या अनुषंगाने सेप्टीक टँक व मलजल वाहिन्यांची संपूर्णपणे यांत्रिकी पद्धतीने स्वच्छता करण्याबाबत राज्यातील सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

२. राज्यातील सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील सेप्टीक टँक व मलजल वाहिन्यांची संपूर्णपणे यांत्रिकी पद्धतीने स्वच्छता करण्याबाबत पुढील ३ महिन्यांच्या कालावधीत खालील सूचनांची अंमलबजावणी करून आपल्या नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेस सफाई मित्र सुरक्षित शहराचा दर्जा प्राप्त करावा. सदर ३ महिन्यांच्या कालावधीनंतर सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये सेप्टिक टँक व मलजल वाहिन्यांची स्वच्छता केवळ यांत्रिकी पद्धतीने करण्यात येईल.

१. सफाई कामगारांचा मलजल वाहिनी आणि सेप्टिक टाक्यांमध्ये धोकादायक प्रवेश संपूर्णपणे प्रतिबंधित करून त्यांची संपूर्ण यांत्रिकीकृत यंत्रणेद्वारे स्वच्छता करावी व हाताने मैला हाताळण्याच्या पद्धतीची शाश्वत समाप्ती करावी.

२. याकरिता सोबतच्या **परिशिष्ट अ** मधील नमूद स्थानिक स्वराज्य संस्थांना मैला उपसा वाहने (Desludging Vehicles), यांत्रिकी साधने व **परिशिष्ट ब** मधील सुरक्षा उपकरणांची खरेदी करण्यात यावी. यासाठी नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी स्वच्छ भारत अभियान (नागरी) २.० मधील निधी, १४/१५ वित्त आयोग निधी, प्रोत्साहन अनुदान, स्वनिधी किंवा PPP तत्वाचा वापर करण्यात यावा.
३. मैला उपसा वाहनांची संख्या (Desludging Vehicles) शहरातील एकूण सर्व सेप्टिक टाक्यांचा उपसा ३ वर्षांच्या निर्धारित कालावधीत करण्याकरिता पुरेशी आवश्यक असावी.
४. आवश्यक मैला उपसावाहने (Desludging Vehicles), यांत्रिकी साधने व सुरक्षा उपकरणांची खरेदी (**परिशिष्ट ब नुसार**) ही शासनाच्या GeM पोर्टलवरूनच केली जाईल याची दक्षता घेण्यात यावी.
५. सेप्टिक टँक, मलजल वाहिन्या, शौचालये इ. च्या स्वच्छतेची निगडीत सफाई कामगारांना शास्त्रोक्त प्रशिक्षण देण्यात यावे. यासाठी स्वच्छ भारत अभियान मधील किंवा वर नमूद अन्य निधीचा वापर करण्यात यावा.
६. त्यानंतर सेप्टिक टँक आणि मलजल वाहिनी यामध्ये प्रवेश करणाऱ्या सफाई कामगारांना नियमित क्षमता बांधणी (प्रशिक्षण देणे) करण्यात यावी.
७. सफाई कामगारांना आर्थिक उन्नतीकरीता केंद्र व राज्य शासनाच्या जनकल्याण योजनांचा लाभ मिळवून द्यावा. तसेच या व्यवसायात कार्यरत सफाई कर्मचाऱ्यांना NSKFDC (National Safai Karmachari Finance & Development Corporation) द्वारे कर्ज उपलब्धकरून देण्याबाबत कार्यवाही करावी.
८. मैला उपसा वाहने, रोबोटिक स्वच्छता उपकरणे व इतर यांत्रिकी साधनांचा योग्य वापर करण्याच्या दृष्टीने कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण देण्यात यावे.
९. मैला उपसा वाहने, रोबोटिक स्वच्छता उपकरणे व इतर यांत्रिकी साधनांची सुयोग्य देखभाल दुरुस्ती करण्याकरिता व त्यांचा योग्य वापर करण्याकरिता किमान ५ वर्षांचा करार संबंधीत संस्थे बरोबर करण्यात यावा.
१०. निर्धारित वेळापत्रकानुसार सेप्टिक टँक उपसा व मलजल वाहिन्यांची स्वच्छता यांत्रिकी पद्धतीने करण्याकरिता नागरिक सहकार्य करतील किंवा स्वतःहून पुढाकार घेतील अशा प्रकारची प्रभावी जनजागृती मोहीम राबवावी. तसेच केंद्र शासन निर्धारित १४४२० ही हेल्पलाईन चालू करण्यात येऊन त्यास व्यापक प्रसिद्धी देण्यात यावी. यासाठीचा खर्च स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (ना) २.० अभियानामधील माहिती, शिक्षण, आणि संवाद (IEC) घटकातील उपलब्ध निधी मधून करता येईल.
११. शासन निर्णय, नगर विकास विभाग, दि. ३० जानेवारी २०२० अन्वये निर्धारित प्रत्येक स्थानिक स्वराज्य संस्थेने अनिवार्यपणे आपल्या क्षेत्रांमध्ये स्वच्छता शीघ्रकृतीदल (ERSU) स्थापन करण्यात यावे व त्यामार्फत शासन निर्णयातील तरतुदीनुसार सफाई कर्मचाऱ्यांची सुरक्षितता सुनिश्चित करावी.
१२. हाताने मैला हाताळणी पद्धतीची शाश्वत समाप्ती करण्याच्या दृष्टीने या क्षेत्रात काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांचे नियमित सर्वेक्षण करण्यात यावे. तसेच असे आढळून आल्यास हाताने मैला उचलणाऱ्या सफाई कामगारांच्या नियुक्तीस प्रतिबंध करणे व त्यांचे पुनर्वसन करणे अधिनियम, २०१३ मधील तरतुदीनुसार संबंधितावर दंडात्मक कारवाई करावी.
१३. जिल्ह्यातील नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थामार्फत निर्धारित वेळापत्रकानुसार सेप्टिक टँक उपसा व मलजल वाहिन्यांची स्वच्छता यांत्रिकी पद्धतीने करण्याकरिता **परिशिष्ट अ** मधील नमूद नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी मैला उपसा वाहने (Desludging Vehicles), यांत्रिकी साधने व सुरक्षा उपकरणांची खरेदी शासनाच्या

GeM पोर्टल वरून पुढील ३ महिन्यांच्या कालावधीत केली जाईल याची संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी सुनिश्चिती व संनियंत्रण करावे. यासाठी आपल्या आढावा बैठकीमध्ये याबाबीचा समावेश करावा.

१४. याशिवाय ज्या नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये उपरोक्त सामुग्री नाही, त्यांनी देखील उपरोक्त सामुग्री खरेदीची प्रक्रिया विहीत कालावधीत करावी.

३. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०२२१२१९१६४०२४३२२५ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Digitally signed by ANIRUDDHA V JEWLIKAR

Date: 2022.12.19 17:08:16 +05'30'

(अनिरुद्ध व्यं. जेवळीकर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव
२. मा. उप मुख्यमंत्री, यांचे प्रधान सचिव
३. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
४. प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग (२) मंत्रालय, मुंबई
५. प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई
६. विभागीय आयुक्त, सर्व
७. जिल्हाधिकारी, सर्व.
८. आयुक्त तथा संचालक, महानगरपालिका प्रशासन संचालनालय, मुंबई.
९. आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
१०. राज्य अभियान संचालक, स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान संचालनालय, मुंबई.
११. मुख्याधिकारी, सर्व नगरपरिषद/नगरपंचायती
१२. निवडनस्ती, नवि-३४.

परिशिष्ट — अ

शासन परिपत्रक क्रमांक:-स्वमअ-२०२२/प्र.क्र.१७८/नवि-३४ दिनांक १९ डिसेंबर, २०२२ रोजीच्या सोबतचे

अ. क्र.	नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे नाव	उपसा वाहनांची संख्या (क्षमता ३ KL प्रत्येकी)
१	तळोदे	१
२	शहाद	२
३	नवापूर	१
४	धडगाव-वडफाल्या	१
५	शिरपूर वरवाडे	२
६	दोंडाईचा वरवडे	२
७	सिंदखेडा	१
८	साक्री	१
९	चोपडा	२
१०	यावल	२
११	फैजपूर	१
१२	सावदा	१
१३	रावेर	१
१४	एरंडोल	२
१५	धरणगाव	२
१६	अमळनेर	२
१७	पारोळा	१
१८	भडगाव	२
१९	चाळीसगाव	२
२०	पाचोरा	२
२१	जानमेर	१
२२	बोदवड	१
२३	वरणगाव	२
२४	मुक्ताई नगर (Np)	१
२५	शेंदूर्णी (Np)	१
२६	जळगाव जामोद	२
२७	शेगाव	१
२८	नांदूरा	२
२९	मलकापूर_बु	२
३०	खामगाव	२
३१	मेहकर	२
३२	चिखली	२
३३	बुलढाणा	२
३४	देऊळगाव राजा	२
३५	सिंदखेड राजा	१
३६	लोणार	१
३७	संग्रामपूर	१
३८	मोतळा	१
३९	तेल्हारा	१
४०	अकोट	२
४१	बाळापूर	२
४२	मूर्तीजापूर	२
४३	पातूर	१
४४	बार्शी टाकळी	२

४५	मंगळूरपीर	२
४६	कारंजा वास.	२
४७	वाशिम	१
४८	रिसोड	१
४९	मालेगाव जहागिर	१
५०	मानोरा	१
५१	चिखलदरा	१
५२	अंजनगाव सुर्जी	२
५३	चांदूर बाजार	१
५४	मोर्शी	२
५५	वरुड	२
५६	शेंदूरजणा घाट	१
५७	दर्यापूर	२
५८	चांदूर रेल्वे	१
५९	दत्तापूर धामणगाव	१
६०	धारणी	१
६१	भातूकुळी	१
६२	नांदगाव खंडेश्वर	१
६३	तिवसा	१
६४	आर्वी	२
६५	सिंदी	१
६६	पूलगाव	२
६७	देवळी	१
६८	समुद्रपूर	१
६९	सेलू	१
७०	आष्टी	१
७१	कारंजा	१
७२	मोवाड	१
७३	नरखेड	१
७४	काटोल	२
७५	कळमेश्वर	१
७६	मोहपा	१
७७	सावनेर	१
७८	खापा	१
७९	रामटेक	१
८०	कामठी	२
८१	उमरेड	१
८२	महादूला	१
८३	मौदा	१
८४	कन्हान पिंपरी	१
८५	वाडी	१
८६	भिवापूर	१
८७	कुही	१
८८	हिंगणा	१
८९	वानडोंगरी	१
९०	परसवणी	१
९१	बुट्टीबोरी	२
९२	तूमसर	२

९३	भंडारा	२
९४	पवनी	१
९५	साकोळी	१
९६	लाखानी	१
९७	लाखंदूर	१
९८	मोहाडी	१
९९	तिरोरा	१
१००	गोरेगाव	१
१०१	अर्जुनी	१
१०२	देवरी	१
१०३	सडक अर्जुनी	१
१०४	सालेकसा	१
१०५	आमगाव	२
१०६	देसाईगंज	२
१०७	गडचिरोली	१
१०८	आरमोरी	१
१०९	चामोर्शी	१
११०	अहेरी	१
१११	सिरोंचा	१
११२	कुरखेडा	१
११३	इटापल्ली	१
११४	धाणोरा	१
११५	कोर्ची	१
११६	मुलचेरा	१
११७	भामरागड	१
११८	वरोरा	२
११९	ब्रम्हपूरी	१
१२०	भद्रावती	१
१२१	मूल	१
१२२	बल्लारपूर	२
१२३	राजूरा	१
१२४	चिमूर	१
१२५	गडचांदूर	१
१२६	पोंभूर्णा	१
१२७	कोरपणा	१
१२८	सावली	१
१२९	नागभिड	१
१३०	सिंदेवाही	१
१३१	गोंडपिंपरी	१
१३२	जिवती	१
१३३	घुगुस	२
१३४	नेर	२
१३५	दारव्हा	१
१३६	दिग्रज	१
१३७	पूसद	२
१३८	उमरखेड	२
१३९	घाटंजी	१
१४०	पांढरकवडा	२

१४१	वणी	१
१४२	अर्णी	२
१४३	राळेगावा	१
१४४	कळंब	१
१४५	महागाव	१
१४६	मारेगाव	१
१४७	बाभुळगाव	१
१४८	झरी	१
१४९	धानकी	२
१५०	किणवट	२
१५१	हदगाव	१
१५२	मुदखेड	१
१५३	भोकर	२
१५४	पेठ उमरी	१
१५५	धर्माबाद	२
१५६	कुंडलवाडी	१
१५७	विलोली	१
१५८	लोहा	१
१५९	कंधार	१
१६०	मुखेड	१
१६१	देगलूर	२
१६२	अर्धापूर	१
१६३	माहूर	१
१६४	नायगाव	१
१६५	हिमायतनगर	१
१६६	हिंगोली	२
१६७	कळमणूरी	१
१६८	बसमत	२
१६९	औंधा	१
१७०	सेनगाव	१
१७१	सैलू	२
१७२	जितूर	२
१७३	मानवत	२
१७४	पाथरी	२
१७५	सोनपेठ	१
१७६	गंगाखेड	२
१७७	पूर्णा	२
१७८	पालम	१
१७९	भोकरदान	१
१८०	अंबड	२
१८१	परतूर	२
१८२	मंठा	१
१८३	जाफ्राबाद	२
१८४	बदनापूर	१
१८५	घनसांघवी	१
१८६	कन्नड	१
१८७	सिल्लोड	२
१८८	खुलदाबाद	१

१८९	वैजापूर	२
१९०	गंगापूर	१
१९१	पैठण	१
१९२	फुलंब्री	१
१९३	सोयगाव	१
१९४	सटाना	१
१९५	नांदगाव	१
१९६	मनमाड	२
१९७	त्रिंबक	१
१९८	भगूर	१
१९९	इगतपूरी	१
२००	सिन्नर	२
२०१	येवला	२
२०२	चांदवड	१
२०३	दिंडोरी	१
२०४	कळवन	१
२०५	निफाड	१
२०६	देवळा	१
२०७	पेठ	१
२०८	सुरगणा	१
२०९	मुरबाड	१
२१०	शहापूर	१
२११	उरण	२
२१२	माथेरान	१
२१३	कर्जत	१
२१४	खोपोली	२
२१५	पेण	२
२१६	अलिबाग	१
२१७	मुरुड-जंजरी	१
२१८	रोहा आष्टमी	१
२१९	श्रीवर्धन	१
२२०	महाड	१
२२१	माणगाव	१
२२२	तळा	१
२२३	खालापूर	१
२२४	पोलादपूर	१
२२५	म्हसळा	१
२२६	जुन्नर	१
२२७	शिरूर	१
२२८	आळंदी	१
२२९	तळेगाव दाभाडे	२
२३०	लोणावळा	१
२३१	दौंड	१
२३२	सासवड	२
२३३	जेजुरी	१
२३४	भोर	१
२३५	इंदापूर	१
२३६	राजगुरुनगर	१

२३७	चाकण	१
२३८	वडगाव मावळ	१
२३९	मालेगाव	१
२४०	देहू	१
२४१	संगमनेर	२
२४२	कोपरगाव	२
२४३	शिर्डी	१
२४४	राहता पिंपळस	२
२४५	श्रीरामपूर	२
२४६	पाथर्डी	१
२४७	राहुरी	२
२४८	देवळाली प्रवरा	२
२४९	श्रीगोंदा	२
२५०	शेवगाव	२
२५१	जामखेड	१
२५२	अकोले	१
२५३	पारनेर	१
२५४	कर्जत	१
२५५	नेवासा	१
२५६	गेवराई	२
२५७	माजलगाव	२
२५८	केज	२
२५९	धारूर	१
२६०	परळी	२
२६१	अंबाजोगाई	२
२६२	पाटोदा	१
२६३	वडवणी	१
२६४	आष्टी	१
२६५	शिरूर कासार	१
२६६	अहमदपूर	२
२६७	औसा	२
२६८	निलंगा	२
२६९	जलकोट	१
२७०	चाकूर	२
२७१	रेणापूर	१
२७२	शिरूर अनंतपाल	१
२७३	देवणी	१
२७४	परांडा	१
२७५	भूम	१
२७६	कळंब	१
२७७	तूळजापूर	२
२७८	नळदुर्गा	२
२७९	मूरुम	१
२८०	उमरगा	१
२८१	वाशी	१
२८२	लोहारा	१
२८३	करमाळा	१
२८४	कुर्दुवाडी	१

२८५	पंढरपूर	१
२८६	सांगोले	२
२८७	मंगळवेढा	१
२८८	अक्कलकोट	१
२८९	मैंदर्गी	१
२९०	दूधणी	१
२९१	माळशिरस	१
२९२	माढा	१
२९३	मोहोळ	१
२९४	महाळूंग श्रीपूर	१
२९५	महाबलेश्वर	१
२९६	पांचगणी	२
२९७	वाई	१
२९८	फलटन	२
२९९	म्हसवड	१
३००	रहितपूर	१
३०१	कराड	२
३०२	मलकापूर	१
३०३	लोणंद	१
३०४	कोरेगाव	१
३०५	वडूज	१
३०६	पाटन	१
३०७	दहीवडी	१
३०८	खंडाळा	१
३०९	मेढा	१
३१०	दापोली	१
३११	खेड	१
३१२	चिपळूण	२
३१३	रत्नागिरी	२
३१४	राजापूर	१
३१५	गुहाघर	१
३१६	देवरुख	१
३१७	लांजा	१
३१८	मंडणगड	१
३१९	कणकवली	१
३२०	मालवण	१
३२१	वेंगुर्ला	१
३२२	सावंतवाडी	१
३२३	कुडाळ	१
३२४	वैभववाडी	१
३२५	कसाई-दोडामार्ग	१
३२६	देवगड	१
३२७	मलकापूर	१
३२८	पन्हाळा	१
३२९	वडगाव	१
३३०	जयसिंगपूर	२
३३१	कुरुंदवाड	१
३३२	कागल	२

३३३	मुरगूड	१
३३४	गडहिंगलज	१
३३५	आजरा (Np)	१
३३६	चांदगड (Np)	१
३३७	हातकणंगले (Np)	१
३३८	हुपरी (Np)	२
३३९	शिरोळ (Np)	१
३४०	उरण इस्लामपूर	२
३४१	आष्टा	२
३४२	विटा	२
३४३	तासगाव	२
३४४	जत	२
३४५	कवठे महाकाळ	१
३४६	शिराळा	१
३४७	कडेगाव	१
३४८	खानापूर	१
३४९	पलूस	१
३५०	डहाणू	२
३५१	जव्हार	१
३५२	पालघर	२
३५३	तलासरी	१
३५४	मोखाडा	१
३५५	विक्रमगड	१
३५६	वाडा (Np)	१
३५७	नशिराबाद	१
३५८	अकलुज	२
३५९	पाली	१
३६०	मंचर	१
३६१	तिर्थपरी	१
३६२	अनगर	२
३६३	ओझर	२
३६४	भीसी	१
३६५	वैराग	१
३६६	नगरदेवळे	१
३६७	आटपाडी	१
३६८	नातेपुते	१

परिशिष्ट- ब**List of mechanized equipment and safety gear for sewer and septic tank cleaning**

Sr. no	Type	Equipment
1	Core equipment	Hydrovac Sets
2		Grabbers/Desilting Machines
3		Standard Septic Tank Vehicles
4	Special equipment	Sewer Inspection Camera Apparatus
5		Hydro Jetting Machines
6		Power Bucket Machines
7		Power Rodding Apparatus
8		Hydraulic Sewer Root Cutters
9	Safety gear	Safety Tripod Set
10		Nylon Rope Ladders
11		Blower With Air Compressor
12		Gas Monitors (4 Gases)
13		Breathing Apparatus
14		Safety Body Harness Sets
15		Airline Breathing Apparatus
16		Full Body Wader Suit
17		Gas Masks
18	PPE	Reflecting Jacket
19		Safety helmet
20		Normal face mask
21		Hand gloves (pair)
22		Safety Gumboots (pair)
23		Safety body clothing